

מפי כעמך

בהר בחוקותי - במדבר • כ"א אייר התשפ"ג • גיליון מס' 11

יורה דעה ♦ שו"ת על פי דברי הרב מרדכי שטרנברג זצ"ל

האם הקב"ה אינו רוצה את הדברים שאנו מתפללים עליהם?

שאלה: אם כך, מה מטרת התפילה? אם גם הקשיים נועדו לטובתנו, מדוע צריך להתפלל שהם ייפסקו?

תשובה: כאשר באה צרה אנו מצווים להתפלל לקב"ה (רמב"ם, מצות עשה ה'). מטרת התפילה אינה לשכנע את הקב"ה לשנות את תוכניותיו ולהסביר לו שמה שאנחנו חושבים טוב יותר. חלילה. מטרת התפילה היא לפעול עלינו, ולרומם אותנו לרצות את רצון ד' הכללי והשלם, ומתוך כך גם הרצון הפרטי שלנו ייכלל בתוך רצון ד' הכללי. הרב זצ"ל מכנה זאת כך: 'לדבק רצונו ברצונו של מקום' (הקדמה לעולת ראיה, הדרכת התפילה וחלקיה, ה').

הרב מבאר שם שהקב"ה פועל להביא לעולם את הטוב והחסד הגמור, ושלשם כך הוא קבע סדרים שלעתים איננו יכולים להבין אותם. כאשר אדם ניגש להתפלל הוא צריך להתפלל לכך שהטוב האלוקי יופיע באמצעות כל הסדרים שהקב"ה חקק בעולם, מכיוון שרק באופן זה הטוב האלוקי השלם ביותר יתגלה בעולמנו.

התפילה באה לפעול עלינו ולגרום לנו לרצות את הרצון האלוקי.

שאלה: פעמים רבות אנו מתפללים לכך שדברים טובים יקרו, אך תפילותינו אינן נענות. האם הקב"ה אינו רוצה את הדברים הטובים שאנו מתפללים עליהם? מדוע תפילותינו אינן מתקבלות?

תשובה: ודאי שהקב"ה רוצה שיהיה לנו טוב. הקב"ה חפץ חסד, הוא רוצה בטובת הכל ובטובת כל אחת ואחת מבריותיו. אלא שפעמים רבות אנו לא מבינים ולא מרגישים את החסד האלוקי. הקב"ה עושה איתנו תמיד חסד עמוק ושלם, אך לעתים הוא אינו נראה לעינינו ולרגש האנושיים שלנו.

פעמים רבות אנו משתמשים בכיטויים של 'דינים' או 'גזרות' ביחס לקשיים שמופיעים בחיינו הפרטיים או הציבוריים, אך נדרש להבין את המושגים האלו באופן שלם. לדוגמא, כשהרמב"ם אומר בהלכות תשובה (ד.מ.) שתקיעת שופר היא 'גזרת הכתוב', אין הכוונה שאין לה טעם חלילה אלא לכך שהטעם נשגב מבינתנו. הדבר נכון גם ביחס לקשיים שהקב"ה מציב בפנינו. הם ודאי באים לטובתנו ולרומם אותנו וחלילה לא להרע ולהזיק לנו, גם אם אנו לא תמיד מבינים זאת.

המשך בעמוד הבא <

הקשר הנצחי לארץ ישראל
קריאה בתורה | הרב דוד ג'יאמי, עמ' 2

מעלת חג השבועות והימים שלפניו
מצוות ד' | על פי מצוותיך אמונה –
הרב מרדכי הס, עמ' 3

הבריחה אל המקדש - סיפור
הווה עובדא | ניסים ירחי, עמ' 7

"דבר זה מקרב אל הדעת את עניין מורא המקדש. דווקא הזהירות מלהתקרב למקום הזה בונה את היחס הנכון כלפיו, את ההבנה שמעלתו למעלה ממדרגת חיינו וחלילה לנו לפגוע בקדושתו על ידי ההתקרבות אליו שלא כסדר".

עמוד
4

מאורות ישראל - על היחס למקום המקדש

הנה בא היום הגדול, כ"ח אייר תשכ"ז, שוב ניתן לגשת אל הכותל המערבי. כבר בדרך, שפתיו ממלמלות בהתרגשות: 'בית המקדש...!' מעל הכותל כבר ראה בעיני רוחו את הבית העומד להינשא במרומו.

עמוד
6

האיש מן ההר - על הג"ר שלמה מן ההר זצ"ל

הקשר הנצחי לארץ ישראל

של נועם וחיבור ולא של זעזוע וניכור. בארץ ישראל הקשר עם הקב"ה אינו אמצעי לאיזו מטרה אלא הוא המטרה עצמה - חיים של קשר עם הקב"ה, כמו בטיול משותף.

המובן השני של הקשר שלנו עם הארץ שנובע מהדבקות בקב"ה מתבטא בקללות:

התורה מתארת לנו מה יקרה אם נשקע בחומריות של הארץ ונרגיש שאנחנו בעלי הארץ. הארץ תביא עלינו את כל הקללות ותקיא אותנו חס וחלילה. העונש כאן אינו דבר חיצוני אלא תוצאה ישירה של מעשינו. הקשר של עם ישראל לארץ ישראל תלוי בדבקות בקב"ה שהארץ שלו, ולכן אם איננו דבקים בו הארץ מקיאה אותנו. זו תוצאה טבעית.

המובן השלישי של הקשר שלנו לארץ ישראל הוא בשמירת האמונים הנצחית של ארץ ישראל:

אמנם גלינו מארצנו, אך אומרת התורה שהקשר עם ארץ ישראל, כמו עם הקב"ה, לא יינתק לעולם. אמא לעולם לא תעזוב את ילדיה ותלך לגדל ילדים אחרים! מבטיחה התורה: "והשימותי אני את הארץ ושממו עליה אויביכם היושבים בה" (כ"ו, ל"ט). כשעם ישראל לא בארץ גם ארץ ישראל היא שממה ואינה נותנת את חילה לעמים אחרים.

בנוסף, זכות ארץ ישראל היא זו שתעמוד לנו כדי שנזכה להיגאל ולשוב לארץ: "וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור והארץ אזכור" (שם, מ"ב). מבאר הרב חרל"פ (מי מרום ח"ו, פרק מ"ג) שאפילו אם זכות האבות כולם לא תועיל, ויהיו יהודים שאינם דומים כלל לאבות הקדושים, יש דבר אחד שלא יפסק והוא הקשר לארץ ישראל.

שבת שלום!

בפרשות בהר-בחוקותי מתגלה שיא הקשר בין עם ישראל לארץ ישראל.

בפרשת בהר נאמר "אני ה' אלוהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלהים" (כ"ה, ל"ח) ומפרש רש"י שמכאן למדנו שכל היוצא מארץ ישראל הוא כעובד ע"ז (כתובות ק"י, ע"ב) מכיוון שרק בארץ ישראל ה' לנו לאלהים. טעמו של דבר הוא שארץ ישראל אינה הארץ שלנו אלא ארצו של הקב"ה! בעזרתה אנו מקבלים עול מלכות שמים. זה תורף פרשת בהר: "כי לי הארץ" (כ"ה, כ"א), הארץ היא של הקב"ה ולא של אומה זו או אחרת.

זה יסוד הקשר של עם ישראל לארץ ישראל שאינו יכול להינתק לעולם מכיוון שבמהותו הוא אלוקי. הרב כותב (הסכמות רא"ה סי' פ"ז

במהדורת תשמ"ח) בשם רב נחשון גאון (הובא בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג, דפוס פראג סי' תקל"ט) שבשונה משאר העמים שבעלותם על ארצם פוקעת על ידי כיבוש של עם אחר, "לארץ ישראל וקישורה עם ישראל ישנו כח עליון, כח אלוקי, אשר לא ניתן להפקעה גם ברצונם של הבעלים, כדבר ה' 'זה הארץ לא תמכר לצמיתות כי לי הארץ', ק"ו ששום כוח של אלימות לא יוכל להפקיע את קנינו הנצחי".

הקשר הנצחי של ישראל לארץ ישראל ממשיך להתבאר בפרשת בחוקותי בשלושה מובנים:

הראשון הוא בברכות:

"אם בחוקותי תלכו" (כ"ג, ג) אז תהיה ארץ ישראל גן עדן אלוקי. הברכות כולן עוסקות בברכה ובשפע שתיתן ארץ ישראל בעקבות הדבקות בתורה ובמצוות: "והשיג לכם דיש את בציר ובציר ישיג את זרע... וישבתם לבטח בארצכם" (שם, ה'). הארץ מביעה לנו את אהבתה והשכינה השרויה בתוכה נותנת לנו את כל הברכות - החומריות והרוחניות - עד למדרגה של "והתהלכתי בתוכם" (שם, ט"ב). כלומר שהקב"ה יטייל עמנו בגן עדן (רש"י) ושתהיה יראת שמים

המשך "יורה דעה" מעמוד 1

להתפלל לפי הסדר שתיקנו לנו חכמים, על מנת שהרצון הפרטי שלנו לא יסתור את הרצון האלוקי אלא יהיה כלול בתוכו. כאשר אנו מתפללים כראוי, תפילתנו ראויה להישמע ובעזרת ה' הטוב הגמור יתגלה גם לפי הבנתנו. אולם גם אם תפילתנו לא התקבלה, אנו יודעים שהדבר נעשה לטובתנו והטוב האלוקי עוד יופיע בשלמות גדולה יותר, גם אם איננו מבינים כרגע כיצד הוא יתגלה בעולם.

נערך כשו"ת על ידי ר' אריאל כהן על פי שיחה של הרב.

אם אנו מתפללים על פלוני שיהיה בריא וכדומה, אנו מתפללים על כך שזה יהיה חלק מהרצון האלוקי. לפני התפילה נראה לאדם שהרצון הפרטי שלו עומד כנגד הסדרים האלוקיים ושהוא מתפלל על קיום רצונו למרות זאת, אך האמת היא שכאשר אדם פונה לקב"ה ומתפלל על הצרה שלו, הוא מתפלל ומבקש שגם הרצון הפרטי שלו יהיה חלק מהרצון האלוקי. הוא לא בא לשנות את הרצון והסדרים האלוקיים, אלא הוא מתפלל שהטוב האלוקי יופיע בשלמות גם בעזרת קיום הרצון הפרטי עליו הוא מתפלל, ובכך הוא מברר שגם הרצון הפרטי שלו כלול ברצון ד'.

פעמים רבות בחיינו אנו נתקלים בסתירה בין הרצון שלנו לסדר שבו הקב"ה מגלה את רצונו בעולם. אנו מצווים

מעלת חג שבועות והימים שלפניו*

א. ערב ראש חודש סיוון

כתב השל"ה הקדוש (מסכת תמיד): "לבי אומר לי שראש חודש סיוון הוא עת רצון להתפלל שיהיה לו זרע כשר עד עולם, ולהתפלל על כל צרכיהם וזיווגם של זרעו, וראוי לשבת בתענית הוא ואשתו ביום ההוא, ויתעוררו בתשובה, ויתקנו כל עניני הבית, ויתנו צדקה...". לכן חיבר השל"ה תפילה מיוחדת ליום זה, שהודפסה בסידורים.

לגבי נוסח תפילה זו, מובא בשם הגרי"ש אלישיב שלא יאמר את המילים "כי כיונתי בכל אלה... ולמען תורתך הקדושה", משום שאם אין לבו מכוון כך הרי הוא חלילה כדובר שקרים. כמו כן אמר הגרי"ש אלישיב (אשרי האיש) שבשבת יכול לומר תפילה זו, אף שיש בה בקשת כפרת עוונות, הואיל והיא חלק מהתפילה, אך ידלג על בקשת הפרנסה, והרב מרדכי אליהו כתב בהלכות חגים (פרק כ"א) שאם מתענה תענית יום כיפור קטן ביום חמישי, עדיף שיאמר את התפילה אז.

מי שיודע שיבכה בתפילה, יש מי שכתב שלא יאמרה בשבת (אשרי האיש). אכן יש מקום להתיר זאת כיוון שהבכי הוא עונג ולא צער, ועוד שהוא בכי של תפילה, וכמדומה שלא מצאנו שמונעים מבנות ישראל לומר תהילים בשבת, אף שהרבה מהן דמעתן מצויה בתפילה.

ב. הימים שבין ראש חודש לחג שבועות

הימים שבין ראש חודש סיוון לחג שבועות הם ימים מיוחדים. כתב החיד"א (לב דוד פרק ל"א): "לא היו ימים טובים לישראל כימים אלו, שהם מסוגלים לקנות מדת הענוה והאחדות בעם ישראל, ולהביין בתורה כל אחד לפי מדרגתו, ולטהר ולקדש את עצמו, כאשר היה בזמן מעמד הר סיני".

עוד כתב החיד"א (שם) ש"כתב בעל המכתם, כי אין ספק שבשלושת ימי הגבלה נמסרו להם סודות ועניינים נפלאים, וזה מה שנאמר בהגדה 'אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דינו'. ע"כ אם יתעורר אדם בימים אלו בענוה ובאחדות, ובהשתדלות להביין את התורה לפי מדרגתו, ואין ספק שיזכה לזה יותר ויותר משאר ימים".

מעלה נוספת מוזכרת בספר שער המלך (הובאו דבריו במועדים לשמחה עמוד שצ"א): "דע שאלו ששת הימים עד החג הם כנגד ששת ימי בראשית, והקיום של כל מעשה בראשית תלוי באלו ששת ימים, ובכל שנה ושנה באלו ששת הימים משגיח הקב"ה אם מקיימים ישראל את התורה, והחיוב מוטל על כל רב לקבץ את העם ללימוד תורה ותשובה, ולעוררם שיהא דומה בעיניהם כאילו היום קרבין להר סיני".

* הרב לא עבר על הדברים ואין לסמוך למעשה על הכתוב כאן. המובאות במאמר עברו לפעמים שינויי לשון קלים לבהירות ההבנה.

ג. מעלת חג שבועות

כתוב בזוהר הקדוש (שמות קפ"ב): "ישראל קדישין אתדבקו ביה בקב"ה באסוותא דאורייתא ביומא דא" (=ישראל קדושים דבקים בו בקדוש ברוך הוא ברפואת התורה ביום זה). אסוותא דאורייתא היא יותר במעלה מהמצה שהיא אסוותא דמהימנותא.

ובסדר היום (יום שני של פסח) כתב: "יום החמישים אינו ממנין ימי הספירה, כי הוא קודש עליון, ואין לנו אחיזה בו". ובספר שער התפילה (שער שמיני, הובא בעולת ראה עמוד תס"א): "ידוע שיום הביכורים גדול מכל ימי השנה, שלא נאמרה בו 'חטאת', רק 'ושעיר עזים אחד וכו'". ובו נמחלים עוונותיהם של ישראל כמו שכתב הרוקח (סי' רצ"ה) בשם הירושלמי: "בכל הקרבנות כתוב חטאת ובעצרת לא כתיב חטאת, אמר להם הקב"ה לישראל מכיוון שקבלתם עול התורה עליכם מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימכם".

ועל התחדשות קבלת התורה ביום זה כתב בשפת אמת (סוף שנת תרל"ד): "בשעת מתן תורה נתדבקו נפשות בני ישראל בהשי"ת, לכן יכול כל אדם למצוא גילוי זה בכל שנה ביום זה".

עוד כתב (שנת תרל"ה): "בכל שנה ושנה מקבל כל אחד מישראל בחג הזה את כל מה שעתידי להביין ולחדש בתורה, וזה שאמר רב יוסף אלמלא האי יומא דקגרים כמה יוסף איכא בשוקא, האי יומא ממש שבאותה שנה".

והתחדשות התורה שביום זה, היא עניין אחד עם סגולת ישראל המתגלה ביום זה, וכמו שכתב הרב זצ"ל (עולת ראה שם): "ביום זה כל אחד מישראל מתגלה בתפארת עליונה, כאבן חן שאין לו ערך וקצב". וכן היא עניין אחד עם תוקף מלכות ישראל המתגלה ביום זה, ביסודה ושורשה שבמגילת רות.

ד. שמחת היום

הגמרא בפסחים (מ"ט) אומרת שגם רבי אליעזר הסובר שבכל מועד מותר להתענות, מודה שאסור להתענות בחג שבועות, מפני שהוא היום שניתנה בו התורה. וכתב הרוקח (סימן רצ"ד): "לא מצינו שלמי צבור כי אם בעצרת, ומכאן למדנו שאסור להתענות ביום עצרת אפילו אם מתענה בכל יום".

אולם השמחה צריכה להיות שמחה של מצווה. כך כתב השל"ה הקדוש: "אע"פ שחייב אדם לשמוח בזה החג ביותר, מ"מ צריך לנהוג כמו שכתוב 'גילו ברעדה', והשמחה תהיה שמחה רוחנית, להתקדש ולתקן מעשיו ולהיות מוכתר בכתר תורה, לקיים 'והגית בו יומם ולילה'".

"ושם נעבדך - ביראה"*

הגישה הראויה כלפי מקום המקדש היא תחושת מורא • היחס של מרן הרב זצ"ל ורבנו הרב צבי יהודה לכותל המערבי • תחושת הריחוק היא מאפשרת את הקירבה • היחס למקום המקדש כסוגיה ציבורית לאומית

א. מצוות מורא מקדש

מפסוקי התורה (ויקרא י"ט, ל'; כ"ז, ב) בולט מאוד שהגישה הראויה כלפי המקדש היא תחושת מורא: "את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו". הרמב"ם מנה את מצוות מורא המקדש בספר המצוות (מצווה כ"א) והדגיש שאין המורא מן הבניין אלא ממי שציווה על הבניין, ושמצווה זו נוהגת גם בזמן הזה בו המקדש חרב בעוונותינו. פירוש הדברים הוא שמצוות מורא-מקדש היא היחס לבניין שהקב"ה שיקן שמו בו. לא ממבנה בית המקדש אנו מצווים לירא אלא מהקב"ה, ולכן גם בחורבנו הרי הוא בקדושתו ולא פסקה מצוות היראה.

לא רק מצוות מורא המקדש מלמדת אותנו על יחס היראה הנדרש כלפי הר הבית, אלא אף כל דיני טומאה וטהרה. כך מבאר הרמב"ם במורה נבוכים (ב, מ"ז) שכל דיני טומאה וטהרה נועדו לקבוע בנו את ההערצה למקדש.

ב. רבותינו זצ"ל

היחס הזה למקום קדשנו בלט אצל רבנו הרצי"ה ביחסו לכותל המערבי. רבנו, כמו מרן הרב זצ"ל, נזהר שלא להכניס את אצבעותיו בין אבני הכותל. כשהיה מנשק את אבני הכותל, היה מחפש אבנים בולטות ואותן היה מנשק. כאשר משהו אמר ש'קפץ' להתפלל בכותל, נזף בו הרצי"ה: "וכי לכותל 'קופצים'?!". הרצי"ה חזר רבות בשיעוריו על כך שנצרכת התכוננות מיוחדת לפני שהולכים לכותל. כאשר היה מגיע לכותל, היה רועד בחרדת קודש.

וכן מספר הרב חרל"פ על הרב זצ"ל (הדברים

עמ' ע"ח): "כל כך היתה נפשו עורגת לכותל המערבי, עד שנדר נדר שביום שובו לירושלים לא יכנס לשום בית לפני שיבוא לכותל המערבי. וכן היה, שביום ג' אלול תרע"ט שעלה לירושלים בקש מכל ההמון הגדול שיצא לקבל את פניו שילכו לביתם, ושהוא צריך לגשת למקום אחד קודם שיכנס לבית אכסניא שהכינו לו, ואני הלכתי אתו לכותל המערבי. בהגיעו להמבואות נתלבנו פניו, ומלמל: 'מה ידידות משכנותיך ד' צבאות, נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ד', לבי ובשרי ירננו לאל חי' (תהלים פד, ב-ג). ובבואו שמה, קרע קריעה, והתיפח בבכי, ואמר בתפילתו: 'מלוך על כל העולם כולו בכבודך' (מתפילת ימים נוראים). 'ומפני חטאינו. מלך רחמן' (מתפילת מוסף לשלוש רגלים). ומשם הלך לקבל פני גדולי העיר, ושב לביתו".

ג. יראה הבאה מתוך ריחוק

כשניגשים לחקור נושא מסוים, משתדלים לקרבו לשכלנו וליבנו כפי האפשר. ככל שנצליח להתקרב לדבר הנלמד - להבינו בסברה, לחוש שהוא צודק ומתיישב על הלב - כך תגדל אצלנו בהירות ההשגה. אמנם, במה דברים אמורים? בדברים השייכים למדרגת חיינו הנוכחית. אך בדברים הרחוקים מאיתנו מבחינה מהותית, מחמת שייכותם למדרגת חיים אחרת לחלוטין - ההפך הוא הנכון. הידיעה כמה הדברים רחוקים מאיתנו, נשגבים מדעתנו, ולא מתיישבים בליבנו הצר והקטן - דווקא היא מאפשרת לנו מגע כלשהו עימם. אם ננסה להתקרב אליהם על ידי שננמיך אותם, איננו מתקרבים אליהם באמת, אלא, אדרבא אנו מתרחקים מהם.

דוגמא למצב זה, לקירוב הבא דווקא מתוך ריחוק, מביא הרב זצ"ל מאיסור התורה להזכיר שם שמים לבטלה. לכאורה היינו מצפים שכדי להתקרב לד' תצווה אותנו התורה להזכיר שם שמים כמה שיותר, אך אנו רואים שהדבר בדיוק להפך. התורה אומרת לנו "את ד' א-לוקיך תירא" (דברים ה, א), ומכאן למדו חז"ל אזהרה למוציא שם שמים לבטלה (תמורה ג, ע"ב). היראה היא דווקא הפחד מלהזכיר את השם לחינם, מכיוון

שלגודל קדושתו יש להיזהר לאומרו רק במקום מצווה וחיוב.

דבר זה מקרב אל הדעת את עניין מורא המקדש. דווקא הזהירות מלהתקרב למקום הזה בונה את היחס הנכון כלפיו, את ההבנה שמעלתו למעלה ממדרגת חיינו וחלילה לנו לפגוע בקדושתו על ידי ההתקרבות אליו שלא כסדר.

ד. "עומד אחר כותלנו"

הרב מלמדנו כי מצוות מורא מקדש מתקיימת על ידי ההתרחקות והעמידה באימה ופחד לפני הכותל המערבי. כל אדם הבא להתפלל בכותל, עליו לכוון שבכך שהוא אינו עולה להר הבית, אלא עוצר

* מעובד מדברי מו"ר הרב צבי טאו שליט"א, המובאים בחוברות 'מקדשי תיראו' ובספר 'עין בעין יראו'.

אינה סוגיה של אדם פרטי אלא סוגיה של כלל ישראל.

הבנת עניין הר הבית כסוגיה ציבורית כללית הבאה על גבי קדושת החיים הלאומיים, זוהי הרוח שנשבה בכל דבריו של רבנו הרב צבי יהודה ביחס להר הבית.

כדי להתקרב ולהבין במעט את עניין המקדש, צריך להתקרב להופעת החיים הלאומיים בשיא שלמותם וקדושתם. תחילה צריך לבנות את בניין החיים הלאומיים בשלמותו הגשמית, ובעיקר בשלמותו הרוחנית. ממש כפי שמתואר בספר שמואל, שדוד המלך בנה את חיי האומה בשלמותם הגשמית ורק מתוך כך התעורר לעסוק בניין המקדש.

לאחר הופעת החיים הלאומיים בשלמותם הרוחנית, עדיין משתוקקת האומה לדבקות נשגבה יותר ממה שמתגלה בחייה הלאומיים, ומתוך כך מתעוררת בקרבה שאיפה גדולה לבניין המקדש ולקרבת אלוקים גדולה יותר מכל מה שהיה בחייה עד כה. רק על ידי מחשבות כאלו ניתן להתקרב קצת להבנת עניין המקדש.

ו. תיקון כלל ישראלי

בניין החיים הלאומיים כיום עדיין רחוק מאוד משלמותו הגשמית, וקל וחומר משלמותו הרוחנית. כדי להיות ראויים לבניין בית המקדש עלינו לחזק את בניין החיים הלאומיים של האומה, ובעיקר - לפעול לתשובה רוחנית גדולה בעם. עלינו לפעול ולעבוד בכל כוחנו למען תשובת הדור ששם ד' יהיה נקרא עלינו, ומתוך כך יתפתח יחס היראה הראוי להר הבית. איננו

ראויים עדיין מבחינה רוחנית למדרגת הר הבית ובית המקדש, לכן לצערנו 'שועלים הלכו בו'.

עניינו של הר הבית שייך להופעת קומת החיים השלמה של האומה. המקדש יבנה רק בשיבת האומה למלוא שיעור קומתה הרוחנית. התעלות הדור תגרום לכך שהעניינים השונים בהר הבית יסתדרו על ידי האומה כולה, ועוצמתה הרוחנית היא זו שתכריע את המצב. וכך היה אומר רבנו הרצ"ה: "צריך לחזק את מלכות ישראל, ולהחזיר תורה ולומדיה בישראל; להביא תשובה גדולה, ומתוך כך נבואה, ואז נעלה להר הבית" במהרה בימינו אמן.

בלבבנו דואק ע"י ההתרחקות ואי-הזכרה, שזה מורה לנו שאין אנו מוכשרים למעלה עלינו זו של הזכרת השם הקדוש.

ד. ועוד, ראה לדוגמא בראשית כ"ח, י"ז: "מה נורא המקום הזה".

ה. כדברי הרב זצ"ל (מאמרי הראי"ה עמ' 181-182): "נשמח אחת היא המחיה את המדינה והמקדש בישראל... האחדות המהותית של המדינה והמקדש, טבוע הוא בעצם נשמתנו... לא תוכל להיות אצלנו תוכנית של מדינה שאינה תכנית של מקדש, או תכנית של מקדש שאינה של מדינה".

ומתפלל אל מול הכותל המערבי, הוא מקיים את מצוות מורא מקדש. היראה אינה רק דבר שלילי אלא היא גונזת בתוכה הכרה עמוקה וגדולה היודעת את הגודל שבמדרגת המקדש, ומתוך כך את היחס הנכון בין חיינו ההווים ובין מדרגת המקדש.

ההתקרבות בדורנו אל הר הבית היא דרך העמידה מול הכותל המערבי אשר ממנו לא זזה שכינה מעולם (שמות רבה ב.ב.ו). דווקא דרך התפילה בכותל תזכה האומה כולה לבניין המקדש. רבי יהונתן אייבשיץ כותב (תפארת יונתן בראשית ב, ד) כי "בחורבן בית המקדש... נשתייר קצת כותל מערבי, וממנו יתייסד הבית האחרון" (וכעין זה ברמח"ל).

בזמן שישראל יושבים על אדמתם והמקדש עומד על תלו, קדושת המקדש מופיעה בצורה ממשית - בעבודת הקורבנות. אמנם, מזמן חורבן בית-מקדשנו, במה מתבטאת קדושת המקדש? מלמדנו הרב כי האומה קיבלה על עצמה שלא לעבור את הכותל המערבי. רק דרך העמידה מול הכותל המערבי, שריד בית מקדשנו, אנו יכולים להפגש במעט מן המעט של קדושת הר הבית - "ודוקא ע"י הריחוק יכנס הגודל והמורא בלב".

המצווה היחידה שביכולתנו לקיים בימינו ביחס לכניסה להר הבית היא מצוות מורא מקדש. יתירה מזו, כל מהותו של הר הבית היא יראת ד'. למשל, בסיום תפילת שמונה עשרה אנו מבקשים מד' ש"יבנה בית המקדש במהרה בימינו... ושם נעבדך ביראה".

ה. בניין החיים הלאומיים וקדושת המקדש

בסדר ההופעה של ראשית צמיחת גאולתנו בדורותינו האחרונים, מופיעים שני מועדי קודש חדשים: 'יום העצמאות' ו'יום ירושלים'. 'יום העצמאות' - כנגד החירות הלאומית, הדומה ליציאת מצרים, ו'יום ירושלים' - הופעת הקודש, הדומה להופעת התורה.

עם זאת, שתי הופעות אלו שייכות ומאוחדות זו עם זו. אדם המנסה להבין את עניין המקדש והקורבנות ללא שייכותם אל מצבה השלם של האומה, אינו יכול להבין כראוי את תוכנם האמיתי. ביסוד פעולותינו צריכה לעמוד ההכרה כי הר הבית אינו עניין פרטי. לא עניין של עבודת ד' פרטית בניתוק מהאומה, ולא עניין של כיבוש פרטי ללא קשר לאומה. מכאן, סוגיית העלייה להר הבית

א. ספר המצוות מצוה כ"א 'שצונו לירא מן הבית הזה... מאד מאד... זה חובה תמיד ואפילו בזמננו זה שהוא חרב בעונותינו שרבו... ולא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שפקד על המקדש'.

ב. 'איזהו מורא... לא עומד במקומו ולא יושב במקומו ולא סותר את דבריו ולא מכריעו (פרש"י): אם היה אביו וחכם אחר חלוקים בדבר לא יאמר נראים דברי פלוני' וכו', קדושין ל"א ע"ב. ג. משפט כהן סימן צ"ו: 'זמצינו יחש הקדושה והכבוד ע"י הרחקה ושליטת קירוב... שרצה לומר אזהרה למרצאי שם שמים לבטלה מאת ד' אלהיך תירא... ואין אנו אומרים שתודה היראה... להכיר את ד' בתדירות, אלא ע"י ההזירות מלהזכירו לבטלה... ואם כן כל יסוד המורא משתרש

האישי מן ההר

הרב עידו רוזנטל

כיסופים ומורא נפגשים בדמותו של הג"ר שלמה מן ההר זצ"ל

לכשייבנה ובין השגתנו עתה.

והנה בא היום הגדול, כח באייר תשכ"ז. שוב ניתן לגשת אל הכותל המערבי. כבר בדרך, שפתיו ממלמלות בהתרגשות: 'בית המקדש...!' מעל הכותל כבר ראה בעיני רוחו את הבית העומד להינשא במרומו. בכותל עצמו עמד בחרדת קדש, כל כולו מורא מקדש. לא היה מסוגל להפנות אל הכותל את גבו. מסיבה זו גם לא הצטרף למעגלי ריקוד ברחבת הכותל. לא הניח ידיו על האבנים וכל שכן שלא הכניס אצבעותיו בין הסדקים.

ישיבת 'עטרת כהנים' החלה כיוזמה להכשירת כהנים לעבודתם בלימוד

ענייני המקדש. הרב מן ההר, שעודד בהתלהבות את הרעיון, נתן שיעורים בכינוסים שיזמה הישיבה. פעם הראו לו חלון ממנו ניתן לראות את הר הבית מקרוב. הרב הציץ בחלון ונרתע: "מי אני שאסתכל על מקום המקדש?" הוא העיר לאנשי הישיבה שעליהם לכסות את החלון הזה. לבל יהיה גם ליבם גם בראיית מקום המקדש, מהסתכלות יומיומית.

אף שערך חישובים לזיהוי מקום ההיכל וקודש הקודשים כחלק מלימודה של תורה, הורה למעשה כהוראת כל גדולי ישראל שחלילה מלסמוך על החישובים הללו למעשה וחלילה להעלות על הדעת להיכנס לשטח כל שהוא בהר הבית.

חייל מילואים שנדרש לשמור בהר הבית ושאל כיצד עליו לנהוג, קיבל לאלתר הדרכה מפורטת: לא לטייל שם, אלא ללכת רק במסלול המתחייב ע"פעל פי דרישות השמירה, לא לאכול שם, להיכנס בביגוד מינימאלי ללא שום ציוד, מלבד נשק ומסמכי צה"ל (על מנת למעט בהכנסת בגדים וכלים טמאים להר), לנקות את סוליות הנעליים, לא להיכנס לפני מועד המשמרת ולא להישאר לאחריה.

שיעורים רבים נתן בנושאים אלו ומאמרים רבים כתב. חלקם כונסו לספר 'מהר שלם'. באחד מפרקי הספר מברר הרב את סוגיית איסור הכניסה להר הבית בעקבות מחלוקת הרמב"ם והראב"ד אם קדושת המקדש נשארה גם אחר חורבנו. בקשר לדעת הראב"ד שקדושת מקום המקדש בטלה מתייחס הרב מן ההר לדברי המאירי, שאחר ציטוט שיטת הראב"ד הוסיף: "והמנהג פשוט ליכנס שם, לפי מה ששמענו". את דבריו אלו של המאירי מרבים מעודדי הכניסה להר הבית בימינו לצטט, כדי להוכיח שזהו מנהג רווח משנים קדמוניות.

כותב על כך הרב מן ההר: "אף אם נניח שמי שסיפר לו [לרבנו המאירי] שכך הוא המנהג, לא טעה ולא הטעה, ושמועתו אמנם נכונה, הרי כבר בטל מנהג זה במשך הדורות, ונתרווח מזה מאות משנים מנהג פשוט עד ימינו לנהוג איסור כניסה בכל שטח הר הבית...".

רבי שלמה זצ"ל הסתלק מאיתנו לפני כתשע עשרה שנה. מי כרבי שלמה זצ"ל, איש ירושלים בכל מאודו, האיש שלא מש ברוחו מן ההר, יכול לקיים עלינו, בעדותו ובהליכותיו בקודש, מנהג זה ויחס זה אל היכל קדשנו, מהרה יבנה.

אחת מדמויות ההוד היותר מזוהות עם ירושלים, עיר הקודש והמקדש, היא דמותו של הגאון רבי שלמה זלמן מן ההר זצ"ל. הרב מן ההר, מי שניהן לימים כרבה של שכונת בית וגן, היה מדמויותיה הבולטות של העיר העתיקה טרום מלחמת השחרור בה גלה עם משפחתו ועם שאר התושבים אל מחוץ לחומותיה.

את 'אורא דירושלים' שאף מלוא ריאותיו כבר מלידתו. חדר הורתו בשכונת 'בתי מחסה', השכונה שבנה סב סבו, רבי אליעזר ברגמן, איש האשכולות הדגול, ממייסדי כולל הו"ד והיישוב האשכנזי בירושלים. דור חמישי היה גם לרבי נחום משאדיק, איש אלוקים קדוש, שבין זקני ירושלים די בהזכרת שמו לעורר חרדת קודש, הוא אבי משפחת לעוי ווייספיש [בהר"ן], גאוני, צדיקים, בוני ירושלים ודבקים בה באהבה.

על כרחו, נעקר מירושלים עם משפחתו בנסיבות הימים הקשים ההם, ונעוריו עברו על אדמת נכר. בשנת תרצ"ו, לאחר שנות שקידה ועלייה בישיבות ליטא הנודעות, הצטרף להוריו, ששבו ארצה והתיישבו בכפר העברי נווה יעקב, היישוב המבודד שנאחז בציפורניו בין הכפרים העוינים.

אל תוככי ירושלים, העיר העתיקה, שב בשנותיה הקשות, סמוך לנפילתה ביד אויב. משניתנה במצור, נשא בעול צרכי הציבור, הגשמיים והרוחניים. ובנפלה ביד אויב, ביום י"ט באייר תש"ח, הלך אף הוא בשבי, יחד עם קומץ

הלוחמים שנותרו בה, אל המדבר בעבר הירדן מזרחה שמש. בשובו מהשבי, התאחד עם משפחתו בשכונת קטמון, בה שוכנו גולי העיר העתיקה, ושם התגורר עד אשר נקרא לכהן פאר כרבה של 'בית וגן'.

כסא כבוד, מרום מראשון, בית מקדשנו, היה ראש מעייניו כל ימיו. תדיר היה לומד וחוקר את כל ענייניו. תבנית הבית ומידותיו, הראשון, השני והאחרון, בגדי הכהונה, העבודות, הטהרה. הכל היה כמו חי, מעשי ומדוייק. מלא שמחה היה על כך שחלק מנכדיו הם כהנים, והתלהב בהינשא נכדתו ללוי. הרגשת 'מהרה יבנה המקדש' הייתה אצלו מוחשית בכל רגע. בביקוריו אצל ילדיו שהתגוררו בעיר העתיקה היה תמה עליהם, שבחרו דירה ממנה עשויים הם להתפנות בכל יום, שהרי מהרה יבנה המקדש, והאיזור כולו יהיה מיועד למגורי כהנים.

סיפר הרב טוביה ליפשיץ, שליווה אותו בתום תפילת ליל יום ירושלים בישיבת הכותל: "רבי שלמה דיבר על שיפוצים שמבצעת העירייה בימים אלו באיזור שער האשפות. 'זוהי הזדמנות להקים באיזור זה תשתית למבנה שבו יניחו העולים לבית המקדש את נעליהם, בטרם יכנסו אל הקודש. יש להכין מקום לשלושה מליוני זוגות נעליים. שלחתי להם מכתב על כך'".

יחד עם זאת, לא גרס את טקסי התרגול המעשי של עבודת בית המקדש. בשמעו על תרגול פומבי של 'ניסוך המים', התייחס לכך בביטול, בעמדו על הפער העצום בין מדריגת עבודת המקדש

• הוזה עובדא •

ניסים ירחי - סיפור

הבריחה אל המקדש

א.

החופש הגדול החל. משפחת קליין סוף סוף זוכה להגשים את התוכנית שהיא תכננה כבר זמן רב: "חדר בריחה" חדש בירושלים, "הבריחה אל המקדש" בהמלצת חברים. הם קבעו לפני כשבועיים והזמינו את החדר לשעה ארבע. אמא מראה את אישור התשלום וששת בני המשפחה כבר מתכננים להיכנס. "בן כמה הקטן שלכם?" מעכב הקופאי את אמא. "בן שבע. אמרו לי שזה קצת גבולי אבל הוא יהיה בסדר, אנחנו כולם ביחד". לטיפה קלה על השער של יהודה הקטן. "טוב, רק שימו לב אליו, יש רגעים מלחיצים לפעמים".

המדריך בקופה החל לתת להם את ההנחיות הנדרשות: "המטרה שלכם היא להצליח לצאת מהחדר. יש לכם שש תחנות בדרך ליציאה. לפעמים תקבלו רמז מהחדר אם אתם בכיוון או לא - כגון על ידי עמעום האור וכדומה. בכל חדר מותקן לחצן מצוקה למקרה חירום. כמו כן, בחדרים אין קליטה סלולרית. בהצלחה!".

משפחת קליין נכנסה לחדר, כשהדלתות ננעלות מאחוריה. החדר הראשון נראה די מוכר: וילונות ישנים, שני דגלי ישראל הפרושים מלמעלה למטה, ותמונה של הרצל באמצע. שולחן עם פטיש וכמה מיקרופונים מונחים עליו, ושעון התלוי בצד השני של החדר המורה על השעה 15:40.

"טוב מה אנחנו צריכים לעשות פה חברים?" שאל תומר, הבן הבכור. "זה די ברור איפה אנחנו", אמר אבא, "אנחנו בתל אביב, ברחוב רוטשילד 16, בבית דיזינגוף לא?" "וגם מתי", הוסיפה לאורה, "תראו את התאריך, ה' באייר תש"ח". "אה, אז אנחנו ביום שהקימו את מדינת ישראל?" שאל יואב בן השתיים-עשרה.

ב.

למשמע המילים מדינת ישראל, הופעלו בקולות אדירים רמקולים עוצמתיים בכל החדר. קולות ודיבורים בכל מיני שפות: אנגלית, ערבית, גרמנית, עברית. מרוב העוצמה וההפתעה, משפחת קליין כלל לא הצליחה לשמוע מה נאמר בכל הרמקולים, ואף כל רמקול הרעיד את האוויר בצורה לא מתוזמנת עם רמקול חברו. "מה קורה פה?!" צועק תומר. "לא יודעת!" צועקת בחזרה אמא. "אבא, מה אתה חושב?", "אני לא מצליח לחשוב עם הרעש הזה! תסתכלו מסביב, תנסו לראות איך מכבים את זה!".

כולם עברו לחפש בכל החדר, כשידיהם על אוזניהם, במטרה למצוא כפתור או כל פתרון אחר שיעזור לכבות את הרעשים הנוראיים. לאחר שתי דקות של חיפוש בחדר, המשפחה התאספה במרכז החדר. "מצאתם משהו?" צועק אבא, עדיין עם ידיים על האוזניים. כולם מסמנים עם הראש שלא. רק יהודה הקטן מצביע על איזו מגירה לא סגורה מתחת לשולחן. תומר רץ לראות מה יש שם. "או! אוזניות גדולות האוטמות את האוזניים! מצוין, ככה לפחות יהיו לנו ידיים פנויות!"

ג.

כעבור שעה הגיעה משפחת קליין לחדר האחרון. הם כבר הכריזו על הקמת המדינה, נלחמו את מלחמת ששת ימים ושיחררו את ירושלים, שיחררו את השבויים במבצע אנטבה, הפכו את מדינת ישראל למעצמת הייטק וסטרטאפים. ומה עכשיו?

במרכז החדר היה מונח דגם של הר הבית, הכותל והעיר העתיקה. "טוב זה ברור מה צריכים לעשות עכשיו" הצהיר תומר. "כן מאוד ברור הצטרפה מיכל, אבל איך עושים את זה? "מה כזה ברור מה צריך לעשות?" שאל יהודה הקטן. אמא ענתה ליהודה ברכות: "אתה זוכר את שם המשחק יהודה, הבריחה אל... "המקדש!" קטע יהודה את אמא, "צריכים לבנות עכשיו את בית המקדש! מגניב!".

משפחת קליין החלה להסתובב ולנתח את החדר ואת הכלים שיוכלו להיות לה לעזר במשימה. "אוי", צעקה מיכל "תראו! על הר הבית!" כולם החסירו פעימה. עכברים וחולדות אמיתיים מהלכים להם על כל שטח הר הבית. "אבאלה, זה ממש מגעיל אותי, תעיף אותם מפה מהר", אמא אמרה בלחץ. "טוב, זו כנראה תחילת המשימה, צריכים

חשב לרגע ואמר: "אולי זה קשור לפתרון שלנו, כל פעם שמישוהו זו זה הופך לאדום, ואם מפסיקים לזוז, נכבה האור. אולי אנחנו צריכים להפסיק לזוז לרגע". "מה ההגיון בזה אבא? הרי אנחנו צריכים לעשות משהו, לבנות את הבית?", אמר יואב. "אתה צודק, ומצד שני, אחרי כל כך הרבה ניסיונות שלנו, אולי כדאי רגע לעמוד ולהפסיק רגע". כל אחד מבני המשפחה מצא תנוחה שיוכל להחזיק מעמד ולא לזוז בה למשך חמש דקות. הדקות היו מורטות עצבים וקשות ביותר, במיוחד לילדים הקטנים, שנלחצו מכך שיישאר נעולים. אבל כולם עמדו בכך בגבורה, בציפייה רק שיקרה בסוף משהו! אכן בתום חמש דקות צליל פתאום נשמע ודלת גדולה המובילה אל הרחוב המואר נפתחה לעיני משפחת קליין.

ה.

"אבא, צדקת! איך עלית על זה? איך ידעת שלא לעשות כלום יפתור את התעלומה?", אמר יואב. "דבר ראשון אני חושב שכן עשינו, חיכינו, ציפינו שמהו יקרה, ענה אבא, "אבל באמת בסוגית ירושלים והר הבית הדברים קצת שונים ממה שאנחנו רגילים אליהם".

"מה אתה מתכוון?"

"אני חושב שירושלים והר הבית, הם מסוג הדברים שהם תמיד מעלינו. לפעמים אנו זוכים להיות שותפים ולפעמים לא, אך ירושלים והר הבית הם לעולם לא שלנו, לא משנה כמה נתאמץ". "יש דברים שלא עוזר בהם להיות כוחני, לעלות בכוח להר ולנסות להשתלט ולצעוק 'הר הבית בידינו', כי הרי זה לא בידינו, ולא תלוי בכמה נעשה שרירים מול האויבים, זה צריך להגיע מלמעלה, ותלוי רק אם אנחנו ראוים לכך. יש נושאים שבהם לא הכל תלוי בנו, והם יכולים לקחת אותנו לעולם עליון יותר וקדוש יותר. צריך לשחרר את הלחץ בנושאים אלו, ופשוט להתחיל לכסוף".

"מה אתה חושב שכולנו צריכים להסתגר בבית ולחכות שבית המקדש יפול מהשמים?" הקשה שוב יואב, "הרי כרגע אנחנו בגאולה טבעית, שמתקדמים בה קמעא קמעא?".

"לא, גם את זה לא אמרתי. יש לנו מצוה להשתדל גם בזה: 'לשכנו תדרשו'. ההשתדלות שלנו היא שכל עם ישראל יחליט להתרומם בתור ציבור. לא שייך שכמה אנשים בודדים, צדיקים ככל שיהיו, יחליטו איך לקדם תהליכים של הכלל. אלו תהליכים שהם הרבה מעבר למדרגה של יחידים. ברגע שיגיע הזמן למדרגה החדשה שלנו, אז כולם ידעו ויחליטו יחד מה לעשות, ולא יהיו בכך ספקות וחילוקי דעות. ככל שנתעלה ונגדיל את הציפייה, נוכל גם להתקדם מעשית".

"בדברים שמעלינו, צריכים להיות רגועים ולא לאנוס את השטח, אחרת אנחנו עלולים להישאר בגבול הגזרה האנושי, אנחנו לא מצמצמים, חלילה, את הקודש למימדים שלנו.

"כִּי רָצוּ עֲבָדֶיךָ אֶת אֲבֹנֶיהָ וְאֶת עֲפָרָהּ יִחַנְּנוּ" (תהילים ק"ב, ט"ו), רוצה לומר כי ירושלים אמנם תיבנה כשיכספו בני ישראל לה תכלית הכוסף, עד שיחוננו אבניה ועפרה" (כחרי).

להעיק מפה את החולדות, מישוהו רואה פה איזה כלוב?". תומר הצביע על סוג של כלוב שנמצא מתחת לדגם. אבא בא להושיט את היד אל מעבר לחולדות, אך פתאום יואב עצר את אבא "אבא עצור! כתוב שאסור לגעת ביד בעכברים!" "אה טוב, אז נצטרך לחשוב על דרך להוריד אותם מפה מבלי לגעת בהם", אמר אבא. כמה דקות של מחשבה עברו להן עד שיואב הציע להתקדם באופן הבא: "אולי ניקח את האנשים שבכותל, ונעלה אותם להר הבית? אולי ככה העכברים יברחו?"

תומר החל לתפוס במספר בובות מהעומדים בכותל ולאט לאט ניסה להעביר אותם להר הבית. "תקח גם את הבובות החשובות, אלה עם החליפות והמאבטחים". ככל שתומר העביר יותר בובות, כך החדר הלך ונהיה חשוך יותר, ושלט קטן נדלק. תומר התעשת וקרא לכולם: "חבר'ה אנחנו לא בכיוון. האור מתחיל להיכבות, ונדלק פה שלט: 'אין רשות לעלות להר בשום פנים ואופן', זה עם לוגו של הרבנות הראשית". תומר התחיל להחזיר את הבובות למקומן והאור חוזר לקדמותו. "אולי זה בגלל שהם לא טבלו?", שאלה מיכל, "אולי יש פה מקווה, שיטבלו קודם, ואז נוכל להעלות אותם?". "אני לא חושב", אמר אבא, "השלט של הרבנות הוא חד משמעי: בשום פנים ואופן, מדובר באיסור כרת, זה לא משחק".

יהודה הקטן הסתובב לתומו בחדר, לפתע, מצא חבילת פירורים של גבינה צהובה. "אבא, תראה מה מצאתי! אולי אפשר לתת את זה לעכברים? 'יהודה, זה מצויין! שים את זה בכלוב מתחת לדגם בבקשה". יהודה פתח את השקית ופירר את הגבינה בתוך הכלוב. בתוך כמה רגעים החולדות והעכברים החלו לזלוג מהדגם דרך שביל צר הישר אל הכלוב. "זה עובד, הר הבית נקי! יהודה, אתה גדול!" צעקו משפחת קליין מהתרגשות וחיבקו אחד את השני.

ד.

אחרי פיגוע הר הבית, שהתברר כמשימה קלה למדי, המשפחה המשיכה במשימה האמיתית: להביא את הבנין עצמו. כולם ניסו להעלות רעיונות וחיפשו בכל פינה, אבל בינתיים לא קרה שום דבר. הדבר היחיד שהם הצליחו לקלוט שיש כדור של אש מרחף מלמעלה, ומתחת לדגם מפוזרים חתיכות של קירות וכלים, אך נעולים בתוך כלובים. "מה עושים? אנחנו צריכים לחבר את המקדש שמתחת, אך הכל נעול, ולהוריד את האש בכוחות עצמנו זה בלתי אפשרי!", מתייגע תומר.

עוד דקות חולפות ושום דבר לא עולה. משפחת קליין ניסתה כבר את כל מה שאפשר, להגיד את פרקי התהילים על המקדש ואת תפילת שלמה בעת הקמת המקדש, אך שום דבר לא עוזר. הם לא הפסיקו להתרוצץ מסביב וכבר התחילו לאבד את הסבלנות. "שום דבר לא מתקדם, אבא, מה נעשה?", מיכל התחילה להילחץ. יהודה התחיל לבכות כשהוא מחזיק את ידה של אמא בחזקה: "אמא אני כבר רוצה לצאת מפה". יואב הלך והתיישב לו בפינה, גם ככה אין מה לעשות.

פתאום יהודה קלט בזוית העין: "אבא, בוא תראה! אלו לא החיישנים שיש בחדרים של בית המלון?". אבא הביט אל התיקרה ואכן זיהה עשרה חיישני תנועה, הרבה יותר ממש שצריך לחדר בגודל כזה. אבא

ויכריזו ברבים את הקריאה הגדולה והנצחית, הכתובה בתפילין דְּמַרְי עֲלֵמָא:

(מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ) (מון הרב זצ"ל, מאמרי הראי"ה עמ' 59)

הצטרפו להפצת העלון מי כעמך!

בתרומה חודשית קבועה תקבלו עד אליכם חבילת עלונים להפצה בבית הכנסת באיזורכם או בישיבה שלכם.

אפשרות לחודש ניסיון בהנחה • ניתן לתרום מכספי מעשר

או שלחו סמס: 050-9329091 mikeamcha.co.il: להצטרפות

מי כעמך
• מערך המפיצים